

*А. Є. Кернична,
аспірант, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

A. Kernichna,
postgraduate, Ivano-Frankovsk national technical university of oil and gas

THE FOREIGN COUNTRIES EXPERIENCE TO IMPROVE GOVERNANCE MECHANISMS
IN THE ENVIRONMENTAL SECTOR IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

У статті охарактеризовано рівень ефективності державного управління в Україні в рейтингу Global Innovation Index 2013. Праналізовано досвід європейських країн, який показує, що основними тенденціями у розвитку відносин людини і навколишнього середовища в розвинених країнах є використання правового підходу, науково-обґрунтованої взаємодії, формування "екологічної свідомості" населення, суспільного природоохоронного руху, збереження або повернення державної власності на природні ресурси. Визначено основні недоліки чинних в Україні механізмів державного управління в екологічній сфері. На основі одержаних результатів дослідження сформовані висновки, в яких вказуються основні заходи, необхідні для вдосконалення механізмів державного управління в екологічній сфері у контексті євроінтеграції.

This article describes the efficiency of public administration in Ukraine in the 2013 Global Innovation Index ranking. The experience of European countries was analyzed, it showed that the main trends in the development of relations between humans and the environment in developed countries was to use a legal approach, science-based interaction, the formation of "environmental awareness" of the population, public environmental movement, maintaining or returning state ownership of natural resources. The main disadvantages of currently mechanisms of governance in the environmental field in Ukraine are defined.

Ключові слова: охорона навколишнього середовища, державне управління, світовий досвід, механізми державного управління, екологічний податок.

Key words: environmental protection, public administration, international experience, mechanism of public administration, environmental tax.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Становлення України як незалежної демократичної держави відбувається в період кардинальних змін у системі міжнародних відносин. З огляду на геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, Україна може і повинна стати впливовою світовою державою, здатною відігравати важливу роль у забезпеченні політико-економічної стабільності у Європі.

Євроінтеграція України є сьогодні одним з тих питань існування держави, яке актуальне не тільки для керівництва країни, але і для її громадян. Ключовим аспектом євроінтеграції є впровадження в Україні європейських стандартів. Однією з головних пріоритетних

функцій зовнішньої політики України відповідно до її найважливіших загальнонаціональних інтересів і завдань є участь у вирішенні глобальних проблем сучасності, серед яких і охорона навколишнього природного середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Значний внесок у розвиток досліджень екологічних аспектів у державному управлінні зробили такі українські вчені як: О. Лазор, О. Веклич, Л. Мельник, В. Кравців, та ін. Проблемами екологічного регулювання та аналізу ефективності природоохоронної діяльності,

займалися також такі вітчизняні та зарубіжні вчені як В. Медоуз, М. Реймерс, А. Федоріщева, Л. Мельник, Б. Данилишин, М. Хвесик, та ін. Однак, на нашу думку, потребує детальнішого вивчення власне досвід європейських країн у вирішенні зазначених вище проблем.

Охорона довкілля є одним із ключових напрямів міжнародної інтеграції в XXI ст. Найбільше це стосується європейського континенту. Водночас, незважаючи на активну інтеграційну риторичку, Україна майже не приділяє уваги інтеграційним зусиллям в екологічній сфері. Так, довкілля не входить до пріоритетних напрямів співпраці з ЄС, хоча процес приєднання до нього країн ЦСЄ засвідчив важливість саме екологічної сфери.

Загалом, на цьому етапі цивілізаційного розвитку спостерігається недостатня ефективність механізмів державного управління в екологічній сфері, що є наслідком недосконалості сучасних методів, інструментів і механізмів державного управління охороною навколишнього природного середовища, а також неефективного вибору таких важелів впливу й окремих інструментів, які б сприяли збалансованості між екологічними, економічними та соціальними інтересами. Тому, задля ефективного вирішення вказаних проблем необхідним є врахування досвіду зарубіжних країн у контексті забезпечення ефективної екологічної політики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є вивчення досвіду державного управління екологічною сферою в зарубіжних країнах вдосконалення існуючих механізмів державного управління екологічною складовою в Україні та в кожному її регіоні зокрема.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Стан державного управління в екологічній сфері необхідно аналізувати з позицій комплексного підходу до вирішення цього завдання. Адже забезпечення сталого екологобезпечного розвитку пов'язане з ефективністю державного управління в цілому, дієвістю застосовуваних економічних інструментів та важелів, впровадженням новітніх технологій, нормативно-правовим, фінансовим, інформаційним забезпеченням, рівнем освіти посадовців у вказаній сфері, участю та поінформованістю громадськості тощо.

Згідно з Global Innovation Index 2013, критеріями якості державного управління були обрані: ефективність державного управління (ефективність уряду), верховенство права, екологічна стійкість, простота захисту інвесторів, екологічна ефективність політики держави, та загальний інноваційний потенціал країни [1].

Щодо ефективності державного управління загалом, у вищезазначеному рейтингу Україна займає 124 місце із 142 можливих і знаходиться між такими країнами, як Малі та Пакистан, що, звичайно ж, є негативним явищем, бо без ефективного регулювання та контролю з боку держави будь-які запропоновані ініціативи щодо покращення стану охорони навколишнього природного середовища не будуть ефективними. Не кращою є ситуація із верховенством права та захистом інвесторів, оскільки у вказаному рейтингу Україна займає 117 та 102 місце відповідно. Очевидно, що для ефективного

впровадження охоронно-захисних програм необхідною є активність інвесторів у цій сфері, які мають забезпечити їх впровадження. Однак інвестиційний клімат у країні, а також суперечливості у нормативних актах та їх часта зміна втримують потенційних інвесторів від серйозних вкладень в Україні.

Аналізуючи такі критерії, як екологічна стабільність та екологічна ефективність політики держави, зазначимо, що Україна також знаходиться на не найкращих 118 та 97 місцях відповідно, що є неприпустимо, бо на цьому етапі розвитку Україна, з її потенціалом та в процесі її євроінтеграції повинна визначити для себе пріоритетним напрямом вказаної співпраці саме охорону та збереження навколишнього природного середовища.

У цьому аспекті, важливе значення має загальний рівень інноваційної діяльності. Його визначають, використовуючи 84 показники. За цим критерієм Україна займає 71 місце, втративши вісім позицій у порівнянні з минулим роком. Між тим, Україна має йти шляхом інтенсивного економічного зростання за допомогою впровадження ефективної інноваційно-екологічної політики за рахунок структурної перебудови народного господарства та екологізації суспільного виробництва шляхом впровадження ресурсозберігаючих і безвідходних технологій.

Аналіз сучасних досліджень дає змогу зробити висновки про те, що найважливішими перешкодами для реалізації ефективного механізму державного управління в екологічній сфері є недостатнє інформаційне та фінансове забезпечення, труднощі та невідповідності у сучасному законодавстві, низький рівень фінансування природоохоронних програм, впровадження інноваційних технологій і, особливо, неврахування світового передового досвіду.

Проведений аналіз, світового досвіду показує, що основними тенденціями у розвитку відносин людини і навколишнього середовища в розвинених країнах є використання правового підходу, науково-обґрунтованої взаємодії, формування "екологічної свідомості" населення, суспільного природоохоронного руху, збереження або повернення державної власності на природні ресурси [2].

Слід зазначити, що у зарубіжних країнах у процесі екологобезпечного розвитку суспільства задіяні ефективні економічні, адміністративні та правові механізми управління природокористуванням, забезпечено високий рівень фінансування та стимулювання природоохоронної діяльності.

Також, досвід провідних країн засвідчує, що в екологічній сфері все більшу роль відіграє інноваційна діяльність держави, а саме: реалізація великомасштабних цільових проектів (США, Велика Британія, Франція); розповсюдження нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища, раціоналізація структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія); розвиток відповідної інфраструктури (Японія, Південна Корея) [3, с. 11]. Тобто практика цих країн у контексті збереження довкілля зорієнтована не стільки на подолання наслідків від вже завданої шкоди навколишньому середовищу, скільки на впровадження інноваційних технологій задля зменшення цієї шкоди та попередженню негативних наслідків від антропогенного впливу

на довкілля.

У багатьох європейських регіонах функціонують регіональні агентства з технологій та інновацій, які створені за підтримки держави і здійснюють підтримку інноваційної природоохоронної діяльності в регіонах шляхом:

- проведення семінарів для дослідників з питань управління знаннями в сфері охорони довкілля;
- надання допомоги в отриманні патентів та ліцензій;
- організації трансферу технологій;
- проведення конкурсів серед інноваторів;
- фінансування участі інноваційних суб'єктів у міжнародних виставках;
- організації інноваційних форумів та фестивалів;
- надання грантової допомоги для виконання наукових тем студентам;
- координації діяльності університетів та наукових установ;
- підтримки діяльності інноваційних кластерів [4].

Звичайно ж, не останню роль відіграє компетенційність посадовців відповідних державних органів, які приймають рішення щодо розв'язання проблем та поліпшення стану навколишнього середовища. У країнах ЄС практика навчання та підвищення кваліфікації державних службовців в екологічній сфері дає змогу враховувати професійні екологічні інтереси і рангувати їх за ступенем пріоритетності для тих, хто навчається за такими напрямками: переробка відходів; екологічне право; водне господарство і очистка стічних вод; охорона ґрунтів; енергозбереження; охорона довкілля на підприємствах; регіональне екологічне планування (екологічні програми); екологічна експертиза; боротьба з хімічним забрудненням навколишнього середовища; екологічна політика; екологічні аспекти сільськогосподарського виробництва; міжнародні аспекти охорони водних ресурсів; охорона біорізноманіття; екологічна освіта; екологічне консультування; програми економії води [5, с. 212].

Досвід провідних країн дозволяє зробити висновок про застосування досить ефективних важелів та інструментів у сфері охорони НПС. Зокрема серед європейських країн прикладом ефективного використання економічних важелів у реалізації екологічної політики може бути Польща, країна, використання досвіду якої є корисним та доцільним внаслідок успішного втілення інструментів екологічної політики і схожості з Україною природних та соціальних умов.

Польща дотримується основного пріоритету екологічної політики, загально визнаного для всіх країн ЄС — недопущення забруднення природного середовища шляхом екологічної передбачливості та розважливості. Втілюється це використанням так званих "найкращих доступних технологій" (Best Available Technology (BAT), тобто застосування таких методів виробництва, які на сучасному рівні науково-технічних знань надають можливість гарантувати якомога вищу екологічну безпеку). BAT був запроваджений у 1984 р. директивою 84/360 ЄЕС для боротьби з промисловими забрудненнями атмосферного повітря.

До ринкових регуляторів природокористування, які використовуються в Польщі належать:

1. Екологічний податок. Концепцію оподаткування розробляють з таким розрахунком, щоб окремі підприємства, виробництво яких є екологічно безпечним, не опинилися у не вигідному становищі порівняно з конкурентами внаслідок здорожчення продукції.

2. Податкові пільги і субсидії. Головним завданням тут є стимулювання більш активного застосування сучасних науково-технічних досягнень. Втрати бюджетних коштів внаслідок впровадження податкових пільг компенсують надходженнями від оподаткування підприємств, що використовують екологічно небезпечну технологію або виготовляють екологічно шкідливу продукцію.

3. Пільгові позики. Це важлива умова підтримання природоохоронних інвестицій виробниками. У переліку пільгових позик заслуговують на увагу такі методи, як безвідсоткові чи з субсидованими відсотками позики. До них зараховують різні види пільгового кредиту для фінансової підтримки суб'єктів господарювання, які запроваджують ресурсозбережливі та природоохоронні технології.

4. Платежі за забруднення довкілля: плата за спеціальне використання природних ресурсів, за забруднення навколишнього природного середовища та інші види шкідливого впливу на довкілля.

5. Реформа ціноутворення. Як засвідчує досвід Польщі, завдяки диференціації цін на екологічно забруднену та екологічно чисту продукцію можна досягти позитивних результатів у зменшенні забруднення довкілля [6].

Аналіз зарубіжної практики в плані реалізації екологічної політики показує доцільність практичних заходів у формуванні та фінансуванні екологічної політики, яка є запорукою забезпечення якісного збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання реальних і потенційних природних ресурсів, подальшої підтримки екологічної рівноваги в природі для забезпечення розвитку економіки суспільства.

Так, у країнах ЄС широкого поширення набули податки на незворотну тару для напоїв, пластикові мішки, елементи електроживлення, хімічні добрива та ін. Наприклад, в Італії діє податок на пластикові пакети, в Нідерландах і Швеції — на використання сульфатних добрив, у Франції — на пакувальну тару під напої (кошти використовуються для вирішення проблем утилізації пакувальної тари). Податки є ефективним засобом реалізації екологічної політики держави, бо стимулюють використання у виробництві енергоносіїв з менш інтенсивним утриманням двоокису вуглецю, сприяють скороченню обсягів утворення відходів і покращують процес їх утилізації.

У Німеччині, Данії, Нідерландах та низці інших країн функціонує такий ринковий інструмент екологічного регулювання, як торгівля правами (дозволами) на забруднення. З огляду на те, що фірми мають різні рівні лімітів щодо скорочення забруднення навколишнього середовища, то між ними об'єктивно виникають умови для подібного роду торгівлі. Порівнюючи при цьому розміри лімітів забруднення з ринковою ціною дозволів, фірми самостійно приймають рішення про доцільність купівлі (продажу) таких дозволів та їх кількості. У разі,

якщо граничні витрати зниження забруднення навколишнього середовища для фірми перевищують ринкову ціну дозволів, їй вигідніше купити додаткові дозволи на забруднення, а не знижувати обсяги викидів. І навпаки, коли ціна дозволу вища від граничних витрат щодо зниження забруднення, фірми продаватимуть дозволи (права) на забруднення [7, с. 128—136].

Реалізацію державної політики еколого-економічного регулювання в розвинених країнах важко уявити без розробки і впровадження в практику господарювання методів економічного стимулювання, до яких належать: прямі та непрямі субсидії (інвестиційні та на покриття експлуатаційних витрат) приватним фірмам, регіональним і місцевим органам влади; позики і кредити за низькими відсотковими ставками, гарантії за банківськими позиками; надання режиму прискореної амортизації очисного обладнання та іншої екотехніки; податкові пільги на доходи від природоохоронних програм приватним підприємствам; пільгові тарифи фірмам на очищення стоків на муніципальних централізованих водоочисних спорудах та ін.

Також у зарубіжних країнах накопичено значний досвід використання адміністративно-правових та економічних інструментів регулювання природокористування і охорони навколишнього середовища. При цьому найкращого інструменту екологічного регулювання не існує, кожен з них спрямований на вирішення конкретних завдань і в певних випадках є більш доцільним, ніж інший. Іншими словами, для зарубіжних країн характерне поєднання різноманітних методів екологічного регулювання, що дозволяє державам проводити комплексну еколого-економічну політику, що охоплює всі рівні і сфери природокористування.

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що на цьому етапі цивілізаційного поступу однією із першочергових задач України є гармонізація національного екологічного законодавства з природоохоронною нормативною базою ЄС шляхом:

- адаптації розроблених та прийнятих національних законодавчих природоохоронних актів до вимог екологічного права ЄС;
- забезпечення їх ефективної імплементації в державному управлінні в екологічній сфері;
- забезпечення виконання обов'язкових екологічних норм згідно із встановленими вимогами;
- обов'язкової оцінки ефективності діючого законодавства (тобто шляхом оцінки досягнутих результатів).

Загалом, існуючий в Україні механізм управління в екологічній сфері, можна віднести до м'якого типу, який має за мету, в основному, боротьбу з негативними екологічними наслідками, а не з причинами виникнення екологічних деструктивних впливів [8, с. 12].

Якщо аналізувати його, то головними недоліками на регіональному рівні є:

- плата за забруднення довікля здійснюється вже після нанесення збитків навколишньому середовищу;
- ставки платежів майже завжди встановлюються централізовано, а не із врахуванням реальних ринкових процесів;
- часто у реалізації існуючого механізму ускладнюючим є "людський фактор" на стадіях узгодження,

вирішення та затвердження, що не виключає можливість корупції;

— такий механізм не стимулює використання підприємствами сучасних природоохоронних технологій [9, с. 68].

Також, Україні варто запозичити такий елемент комплексного механізму управління екологічною сферою як участь громадськості, яка набуває дедалі більшого поширення у зарубіжних країнах. Забезпечення доступу громадськості до екологічно значущої інформації залишається ключовим завданням екологічного врядування в країнах ЄС, адже інформована громадськість є дієвим партнером влади, сприяючи підвищенню якості прийняття державних рішень і контролю за їх дотриманням. Процедури доступу до інформації, участі громадськості та доступу до правосуддя з питань навколишнього середовища потрібно затверджувати на рівні уряду, а не тільки Мінприроди. Проект Спільної екологічної інформаційної системи має великий потенціал для поліпшення використання екологічної інформації, однак потребує активнішої просвітницької роботи щодо того, яка існує інформація для прийняття рішень у сфері охорони навколишнього середовища.

Розглядаючи фінансове забезпечення процесів імплементації екологічної політики України на шляху до міжнародної інтеграції, можна зробити висновки, що задля покращення акумулювання, розподілу та використання коштів місцевих екологічних фондів необхідною є децентралізація екологічної політики, зокрема в частині розподілу екологічних платежів до фондів різних рівнів. Однак згідно з Бюджетним кодексом України за останні роки спостерігатиметься тенденція до фінансово-бюджетної централізації екологічних видатків. Також тут спостерігаються деякі правові розбіжності, адже нова редакція Бюджетного кодексу України розроблялася головним чином задля підвищення ступеня децентралізації. Однак ми бачимо, що у розподілі коштів, які стосуються екологічного податку, спостерігається чітка тенденція до централізму, що не створює місцевим органам влади достатню фінансову базу, за рахунок якої була б можливою імплементація масштабних природоохоронних програм та проектів регіонального значення.

Очевидно, що така тенденція до централізації коштів, що призначені для фінансування природоохоронних заходів, матиме негативний вплив на ефективність їх використання.

Також негативним фактом залишається спрямування коштів за спеціальне використання природних ресурсів не до спеціального, а до загального фонду Держбюджету. Зокрема ці кошти не мають "цільової екологічної спрямованості" і не використовуватимуться на покращення екологічного стану ні регіону, ні країни загалом.

На нашу думку, вітчизняний механізм державного управління в екологічній сфері має носити комплексний характер. Імплементація такого механізму є можливою на основі врахування кращої зарубіжної та вітчизняної практики, а також із застосуванням удосконалених економічних важелів та інструментів, нормативного та інформаційного забезпечення як на державному, так і на регіональному рівнях, застосуванням сучасних органі-

заційно-адміністративних та соціально-психологічних методів управління, ефективного впровадження новітніх технологій тощо. Звичайно ж, такий механізм має впроваджуватися з урахуванням досвіду розвинених країн, що забезпечить його ефективне застосування.

ВИСНОВКИ

Для вдосконалення існуючого механізму державного управління в сфері охорони навколишнього природного середовища на шляху до міжнародної інтеграції в світову спільноту доцільно звернути увагу на досвід провідних країн світу у цій сфері, особливо країн — членів ЄС. Необхідним є подальше поглиблене вивчення практики міжнародного управління екологічною діяльністю з метою застосування комплексного механізму державного управління охороною НПС шляхом впровадження новітніх інструментів, важелів, методів у цій сфері державного управління. Зокрема пропонується особливу увагу приділити саме інноваційно-інвестиційним процесам екологічного спрямування, адже Україні необхідно відповідати на сучасні виклики в контексті охорони довкілля. З цієї метою необхідно розробити програми інноваційно-інвестиційного розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях, а також здійснити децентралізацію функцій і повноважень держави щодо підтримки екологічної діяльності, підвищення ефективності нормативного та інформаційного забезпечення, що при належному впровадженні та підтримці з боку держави дасть змогу підвищити рівень життя населення, забезпечить сталий еколого-економічний розвиток як країни в цілому, так і кожного її окремого регіону, покращить якість навколишнього природного середовища, що нарешті дозволить Україні стати повноцінним членом світового співтовариства.

Література:

1. Official site of the Global Innovation Index 2013 [Електронний ресурс]. — URL: <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home>
2. Драган О. І. Аналіз зарубіжного досвіду інвестиційно-інноваційного забезпечення державної екологічної політики [Електронний ресурс] / О. Драган // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. Зб. наук. праць. — К., 2011. — № 2. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_2/7.pdf
3. Павленко О.В. Перспективы развития предпринимательства в области экологии и его законодательного регулирования (информационно-аналитический материал) / О.В. Павленко // Проблемы окружающей среды и природных ресурсов: Обзорная информация. — 2003. — № 5. — С. 11.
4. Дегтярьова І.О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування [Електронний ресурс] / І. О. Дегтярьова // Державне управління: теорія та практика. Електронне фахове видання — 2010. — № 1. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10diovdz.pdf>
5. Салатюк Н. М. Зарубіжний досвід регулювання природокористування та охорони навколишнього середовища / Н.М. Салатюк // Наукові праці НУХТ. — 2010. — № 36. — С. 210—214.

6. "Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики". Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/840/>

7. Лютягина Е. А. Управление природопользованием в России и за рубежом. Правовое исследование: Монография / Е. А. Лютягина. — Нім.: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011. — 133 с.

8. Логачова О. В. Механізми регулювання антропогенних викидів парникових газів: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" / О.В. Логачова. — Донецьк, 2008. — 21 с.

9. Завгородня Т. Удосконалення інструментів економічного механізму охорони навколишнього природного середовища / Т. Завгородня // Економіка України. — 2000. — № 2. — С. 67—70.

References:

1. Official site of the Global Innovation Index. 2013. The Global Innovation Index . [ONLINE] Available at:<http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home>. [Accessed 23 October 13].
 2. Dragan, O. I. (2011) The analysis of foreign experience in investment — Innovation providing of the state environmental policy. Scientific exploration of the state and municipal government , [Online]. № 2. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_2/7.pdf [Accessed 25 October 2013].
 3. Pavlenko, O. V. (2003) Prospects for the development of entrepreneurship in the field of ecology and its legal regulation. Problems of the Environment and Natural Resources, 5, — 13.
 4. Degtyarova, I. O. (2010) Instruments of the innovative regional development: foreign and domestic experience in applying. Public Administration: Theory and Practice, [Online]. 5. Available at:<http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10diovdz.pdf> [Accessed 29 October 2013].
 5. Salatiuk, N. (2010) Foreign experience Regulation of Natural Resources and Environment. Scientific papers of NUFТ, 36, 210—214.
 6. Analysis of European cooperation on the development and implementation of institutions and instruments of environmental policy. 2013. Official Site of the National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine. [ONLINE] Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/840/>. [Accessed 25 October 13].
 7. Ljutagina, E. A. (2011) Environmental management in Russia and abroad. Legal Researches. 1st ed. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing.
 8. Logachova, O. V. (2008) Mechanisms of regulation of anthropogenic greenhouse gas emissions. Candidate of Economic Sciences. Donetsk: Donetsk State University of Management.
 9. Zavgordnia, T. (2000) Improvement of the instruments of the economic mechanism of environmental protection. Economy of Ukraine, 2, 67—70.
- Стаття надійшла до редакції 11.11.2013 р.*